

Analyzing the Factors Influencing the Improvement of Citizens' Sense of Belonging in Arvand River Riverside Parks

Mohammad Hossein Rezapanah¹, Vahid Qabadian^{2*} & Mehdi Khakzand³

1. Department of Architecture, Faculty of Architecture, Emirates Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

2. Department of Architecture, Central Tehran Branch, Islamic Azad University, Tehran, Iran

3. Department of Architecture, University of Science and Technology, Tehran, Iran

* Corresponding author: Email: Mohammadhossine.rezapanah@iau.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:

Received: 09 April 2023

Received in revised form:

09 December 2023

Accepted: 09 December
2023

Published online: 09 April
2025

Keywords:

Place, Sense of Belonging,
Park, Riverside, Arvand
River

ABSTRACT

Among the natural environments of urban rivers, as hidden spaces, there are opportunities to create a sense of belonging and improve the urban space that have been neglected, and due to the lack of green and open spaces in cities and despite their many potentials; They cannot be fully used and consumed. The edge of Arvand River is one of these environments which, despite many facilities, unfortunately has many problems due to the war conditions and the economic situation. Therefore, in this research, the authors are looking for a solution for the optimal use of this space by emphasizing this urban space. The main goal of the research is to analyze the factors affecting the improvement of citizens' sense of belonging in the parks along the Orand River in Iran. The current research, using the qualitative-quantitative research method and the method of collecting information in the form of library and field studies, using the questionnaire tool and chi-square statistic along with the content analysis method, investigates the factors affecting the improvement of citizens' sense of belonging in the parks along the Arvand River. the payment. Based on this, Arvand River axis was divided into four areas and then each area was analyzed separately. The results showed that the physical and environmental components of these areas have the greatest impact on people's sense of belonging. This type of influence in axes 1 and 2 has a higher percentage. Besides, axis two is the most suitable axis from people's point of view due to its proximity to the river from two directions. Meanwhile, axis 3 has the least impact on the sense of belonging of the citizens of this axis due to its small proportions and lack of diverse and suitable vegetation. In general, the studies showed that the environmental, social, functional and physical components in axis 1 created the greatest sense of belonging. This is despite the fact that the same components have assigned a lower percentage in relation to creating a sense of belonging in other measured axes. The results showed that among the four factors (physical, functional, social and environmental), the physical characteristics of the elements of this range are in the first degree of importance in terms of improving the sense of belonging to citizens and transient people. Then, it is the physical connection of these elements and their function that has affected the sense of belonging of the citizens.

Cite this article: Rezapanah, M.H., Qabadian, V., & Khakzand, M. (2025). Analyzing the factors influencing the improvement of citizens' sense of belonging in Arvand River riverside parks. *Journal of Studies of Human Settlements Planning*, 20(1), 47-59.

<http://doi.org/10.71633/jshsp.2025.1032486>

© The Author(s)

Publisher: Islamic Azad University, Rasht Branch

Extend Abstract

Introduction

Among the natural environments of urban rivers, as hidden spaces, there are opportunities to create a sense of belonging and improve the urban space that have been neglected, and due to the lack of green and open spaces in cities and despite their many potentials; They cannot be fully used and consumed. The edge of Arvandroud is one of these environments which, despite many facilities, unfortunately has many problems due to the war conditions and the economic situation. Therefore, in this research, the authors are looking for a solution for the optimal use of this space by emphasizing this urban space. Arvandrud has many facilities, but due

Methodology

The current research, using the qualitative-quantitative research method and the method of collecting information in the form of library and field studies, using the questionnaire tool and chi-square statistic along with the content analysis method, investigates the factors affecting the improvement of citizens' sense of belonging in the parks along the Arvand River. the payment. Based on this, Arvand River axis was divided into four areas and then each area was analyzed separately. The study area of this research is the edge of the Arvand River, which is located in the southwest of

Results and discussion

The findings indicate that the physical and environmental components of these areas exert the greatest influence on people's sense of belonging. This type of impact is most pronounced in Axes 1 and 2. Notably, Axis 2 is considered the most suitable axis from individuals' perspectives due to its proximity to the river. Conversely, Axis 3 exhibits the least influence on citizens' sense of belonging, attributed to its smaller proportions and lack of diverse and suitable vegetation. Overall, the investigations revealed that the environmental, social, functional, and physical components in Axis 1 contribute significantly to a heightened sense of belonging. In contrast, these components in the other assessed axes displayed lower percentages regarding their contribution to fostering a sense of belonging. Additionally, the findings suggest that among the four factors (physical, functional, social, and environmental), environmental components

Conclusion

Recreation in parks along riverbanks revolves around nature, and to establish a balance between the natural environment and the built surroundings, it is crucial to consider the elements that foster a

to the war and economic conditions, it has many problems. Therefore, in order to solve the problems of Arvand River, the main goal of the research is to analyze the factors affecting the improvement of citizens' sense of belonging in the parks along the Orand River in Iran. The questions addressed in this research are as follows: 1. What are the factors influencing the enhancement of citizens' sense of belonging in the parks along the Arvand River in Iran? 2. Among the components that create a sense of belonging, which ones play a more significant role in the design of parks along the Arvand River in Iran?

Khuzestan province with an area of 37 thousand hectares and a population of 382 thousand people, and includes parts of Abadan and Khoramshahr cities, where the urban areas of Abadan, Khoramshahr and Minoushahr are located. Accordingly, the dependent variable is the sense of belonging among citizens, which must be enhanced; the independent variables include the physical, environmental, and functional components, while the intervening variables consist of political and social factors that will be examined based on the research process.

(such as vegetation and green spaces, and the absence of environmental pollution) rank second in importance. According to the zoning conducted along the Arvand River in the city of Khorramshahr, green spaces and vegetation emerge as positive factors that significantly contribute to the sense of belonging among users of Axes 1 and 2. Furthermore, the relationship between the physical factors in these areas and their functionality is crucial, as it affects citizens' sense of belonging. This connection engenders spatial and implicit meanings within citizens, enhancing their visual and sensory perceptions in these areas through these factors. Some citizens even reported experiencing mental peace and comfort due to their presence in these areas, suggesting that this form of emotional comfort fostered their sense of belonging through these physical elements.

sense of belonging to these places. In the riverside park of the Arvand River in Iran (in the city of Khorramshahr), which was divided into four axes, it was determined that the physical and environmental

components of these areas have the greatest impact on people's sense of belonging. The results of this research show that the effective factors in the tendency of citizens to use common The results showed that among the four factors (physical, functional, social and environmental), the

Funding: This paper has no Funding.

Authors' Contribution: The authors contributed equally to this paper.

Conflict of Interest: No Conflict of Interest

Acknowledgments: This paper is taken from the doctoral thesis of the first author entitled "Explaining the principles and components of the design of parks and riverside buildings in Iran based on creating a sense of belonging and social vitality

physical characteristics of the elements of this range are in the first degree of importance in terms of improving the sense of belonging to citizens and transient people. Then, it is the physical connection of these elements and their function that has affected the sense of belonging of the citizens.

(case study: Arvand River)" under the guidance of supervisor Vahid Qobadian and consultant Mehdi Khak. Zand, which is being conducted at the Islamic Azad University of the United Arab Emirates.

واکای مولفه‌های تاثیرگذار بر بهبود حس تعلق شهروندان در پارک‌های حاشیه رودخانه اروند رود

محمدحسین رضایانه^۱، وحید قبادیان^{۲*} و مهدی خاک زند^۳

۱. گروه معماری، دانشکده معماری، واحد امارات، دانشگاه آزاد اسلامی، دبی، امارات

۲. گروه معماری، واحد تهران مرکز، دانشگاه آزاد اسلامی، تهران، ایران

۳. گروه معماری، دانشگاه علم و صنعت، تهران، ایران

* نویسنده مسئول: Email: Mohammadhossine.rezapanah@iau.ir

اطلاعات مقاله

چکیده

نوع مقاله:

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۰۷/۲۰

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۲/۰۹/۱۸

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۹/۱۸

تاریخ انتشار: ۱۴۰۴/۰۱/۱۵

کلیدواژه‌ها:

مکان، حس تعلق، پارک،

حاشیه رودخانه، اروند رود

در میان محیط‌های طبیعی رودخانه‌های شهری، به عنوان فضاهای پنهان، فرصت‌هایی جهت ایجاد حس تعلق و بهبود فضای شهری هستند که بی‌توجهی به آن‌ها منجر به کاهش کیفیت زندگی شهروندان می‌گردد. حاشیه رودخانه یکی از این محیط‌هاست که با وجود امکانات زیاد متأسفانه به دلیل شرایط جنگلی و وضعیت اقتصادی دارای مشکلات زیادی است. لذا پژوهش حاضر با تأکید بر این فضای شهری، به دنبال راهکاری برای استفاده بهینه از این فضا هستند. واکای مولفه‌های تاثیرگذار بر بهبود حس تعلق شهروندان در پارک‌های حاشیه رودخانه اروند رود ایران، روش تحقیق کیفی- کمی و شیوه گردآوری اطلاعات به صورت مطالعات کتابخانه‌ای و میدانی با استفاده از ابزار پرسشنامه و آماره کای اسکوتر همراه با روش تحلیل محتوا است. مولفه‌های کالبدی و زیست‌محیطی این مناطق بیشترین تاثیر را بر حس تعلق مردم دارند. این نوع از تاثیرگذاری در محورهای ۱ و ۲ دارای بالاترین درصد است. ضمن آنکه محور دو به دلیل همجواری با رودخانه از دو جهت از دیدگاه افراد، مناسب‌ترین محور است. این در حالی است که محور ۳ به دلیل تناسب کوچک و عدم برخورداری از پوشش گیاهی متنوع و مناسب، کمترین تاثیر را بر حس تعلق شهروندان این محور دارد. به طور کلی مولفه‌های زیست محیطی، اجتماعی، عملکردی و کالبدی در محور ۱ بیشترین حس تعلق را ایجاد کرده‌اند. این در حالی است که همین مولفه‌ها در دیگر محورهای مورد سنجش درصد پایین‌تری را در رابطه با ایجاد حس تعلق به خود اختصاص داده‌اند. از میان چهار عامل (کالبدی، عملکردی، اجتماعی و زیست محیطی)، ویژگی‌های کالبدی عناصر این محدوده در نخستین درجه اهمیت به لحاظ بهبود حس تعلق به شهروندان و افراد گذری قرار دارند. سپس ارتباط کالبد این عناصر و عملکرد آن‌ها است که بر حس تعلق شهروندان اثر گذاشته است.

استناد: رضایانه، محمدحسین؛ قبادیان، وحید؛ و خاک زند، مهدی (۱۴۰۴). واکای مولفه‌های تاثیرگذار بر بهبود حس تعلق شهروندان در پارک‌های حاشیه

رودخانه اروند رود. مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی، ۲۰ (۱)، ۵۹-۴۷.

<http://doi.org/10.71633/jshsp.2025.1032486>

ناشر: دانشگاه آزاد اسلامی واحد رشت

© نویسندگان

مقدمه

رشد سریع شهرها و توسعه کالبدی آنها، موجب بروز بحران‌های مختلف در زندگی و کاهش کیفیت زندگی در محیط‌های شهری شده است. با نگاهی دقیق به جریان معماری و شهرسازی حاکم بر فرهنگ‌ها و جغرافیاهای متفاوت، تلاش برای ساخت شهرها و فضاهای سکونت، ساماندهی آنها منطبق با نیازهای ساکنان و کاربران قابل مشاهده است (محمدی و قربی، ۱۳۹۹). با توجه به کمبود فضاهای سبز و باز در شهرها و به رغم پتانسیل‌های فراوانی که رودخانه‌های شهری دارند؛ متأسفانه در اغلب شهرهای ایران استفاده کامل و درخوری از آنها نمی‌شود و عرصه رودخانه‌ها با پتانسیل‌های بالا برای کاربری‌های متناسب با بافت مجاور، بدون استفاده باقی مانده فلذا توجه به توازن میان محیط طبیعی و محیط انسان ساخت بیش از پیش احساس می‌گردد.

پارک‌های قرار گرفته در حاشیه رودخانه‌ها در بسیاری از کشورها و همچنین ایران، یکی از بارزترین مشخصه‌های ایجاد حس تعلق به مکان در طول تاریخ بوده است و در دوران کنونی، نیز به مرور در حال بازپس‌گیری این ویژگی در فضاهای شهری است. از این رو پرداختن به راهکارها و رویکردهای فهم و احصای اصول و مبانی طراحی آنها می‌بایست صورت گیرد (لطفی و موسی‌زاده، ۲۰۰۱:۱۳۹۹). ضمن اینکه امروزه در ساخت پارک‌های حاشیه رودخانه‌ها برخی از ویژگی‌های ایجاد نشاط اجتماعی که منجر به شکل‌گیری حس تعلق به مکان می‌شود، کمتر دیده می‌شود، با وجود اینکه محدوده حاشیه رودخانه‌ها دارای پتانسیل بسیار بالایی جهت ایجاد پارک در راستای افزایش حس تعلق به مکان می‌باشند و به عنوان بخشی از فضاهای عمومی شهر با غلبه عنصر فضای سبز، جاذب جمعیت بوده و جنبه‌های تفریحی، تفرجی، فرهنگی، زیست‌محیطی سالم‌سازی محیط و سرویس‌دهی مناطق مختلف شهر را دارد. در نتیجه این فضاها دارای کارکردهای متعددی مانند کارکردهای اجتماعی- فرهنگی، زیست محیطی، زیباشناختی، روانشناختی، اقتصادی و سلامتی هستند (Pattacini, 2021:16). همچنین این فضاها به عنوان بخش جاندار محیط شهری، مکمل بخش بی‌جان آن یعنی ساختار کالبدی شهر هستند (کرمی و همکاران، ۱۴۰۱:۵۳). در کشورهایی همچون کشور ایران که خشکی هوا و نبود پوشش گیاهی کافی، تأثیر بسزایی در روحیه مردم شهرنشین دارد، ایجاد پارک‌ها برای کلان شهرها امری ضروری به نظر می‌رسد و در اصول شهرسازی باید توجه کافی به ایجاد این فضاهای سبز شهری بالاخص در حاشیه رودخانه‌ها صورت می‌گیرد؛ زیرا این امر سبب بهبود حس تعلق به مکان در مخاطبان می‌شود.

با افزایش جمعیت و توسعه و گسترش شهرنشینی انسان‌ها به تدریج از طبیعت دور شده اند و تراکم بیش از حد جمعیت و دخالت در محیط طبیعی و ایجاد محیط‌های انسان ساخت، نیازهای زیست محیطی، جسمی و روحی انسان را بیشتر بروز داده است (Jieyuan Zhu et al., 2020:1617). از طرف دیگر تمرکز بیش از حد فعالیت‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی در شهرهای بزرگ باعث هجوم جمعیت به این شهرها شده و به دنبال آن نیاز به فضاهای تنفسی شهری را هرچه ملموس‌تر می‌کند (Zhang & Zhou, 2018:2). در این راستا پارک‌ها که بخشی از سیمای شهر را شکل می‌دهند؛ به عنوان یکی از پدیده‌های واقعی از نخستین مقوله‌هایی است که انسان همواره با آن در تماس بوده و خواهد بود که این مقوله دارای ابعاد زیست محیطی، اجتماعی، فرهنگی و اقتصادی بوده است با ایجاد این فضاها به طور اصولی در داخل شهر و یا حاشیه روخانه‌ها می‌توان همه لذات گم شده را با توجه به فلسفه حیات، به شهر و منطقه برگرداند (Liu et al., 2017:183). پارک‌ها، فضایی هستند که دارای جنبه‌های تفریحی، تفرجی، فرهنگی، زیست محیطی و سالم‌سازی محیط بوده و جنبه سرویس دهی به مناطق مختلف شهر را بر عهده دارند. از این رو به عنوان بخشی از زیرساخت طبیعی و مؤلفه‌های تأثیرگذار در سیمای شهر، محل ارتباط انسان شهرنشین و طبیعت هستند (Pattacini, 2021:3). به این ترتیب مفهوم پارک در شهرهای معاصر اهمیت بیشتری یافته و با توجه به نیازهای روانی و اجتماعی جدید افراد، برنامه‌ریزی جهت احیا و پایداری هویت طبیعی فرهنگی این مکان‌ها امری ضروری به نظر می‌رسد (Schnell et al., 2019:180). در رابطه با پارک‌ها، منظر یکی از اصلی‌ترین مؤلفه‌های تشخیص هویت، حیات، میزان پایداری و وسیله ارتباط بین محیط و استفاده کنندگان است. امروزه پارک‌ها به علت در تماس دائم بودن با کاربران و همچنین نقش و تأثیر شایانی که بر روی کیفیت زندگی و سلامت روح و روان آنها دارند؛ اهمیت ویژه‌ای دارند (کرمی و همکاران، ۱۴۰۱:۵۳).

طراحی پارک‌های حاشیه رودخانه شهری: رودخانه‌های شهری یکی از عناصر طبیعی در شهرها هستند و قابلیت هر شهر برای ایجاد فضاهای پُر جنب و جوش و موفق نظیر پارک‌های شهری در نظر گرفته می‌شوند. امروزه، از رودخانه‌ها به منزله یک ظرفیت بالا برای توسعه و برنامه‌ریزی شهری استفاده می‌شود. همچنین، رودخانه‌ها، با ایجاد فرصت‌های تفریحی، نظیر پارک‌ها، مدیریت شهری را در رسیدن به ایجاد امنیت بیشتر در فضاهای غیرقابل دفاع نزدیک می‌کنند (Pattacini, 2021:17). به طور

کلی رودخانه‌های شهری به هویت بسیاری از شهرها تعلق دارند و می‌توانند زمینه‌های مطلوب برای توسعه شهرنشینی باشند. همواره رودخانه‌های شهری در شهرها برای حفظ کیفیت زندگی اجتماعی ضروری بوده‌اند. همچنین به عنوان یکی از مؤلفه‌های طبیعی در افزایش شادابی و سرزندگی فضاهای شهری و کاهش امنیت مناطق شهر نقش مؤثری دارند (لطفی و موسی‌زاده، ۱۳۹۹: ۲۰۰). امروزه، اهمیت رودخانه‌ها باتوجه به افزایش آلودگی شهرهای بزرگ و همچنین کاهش فضاهای تفریحی بیش از هر زمان دیگری احساس می‌شود و نحوه سامان‌دهی آن‌ها چالشی برای مدیران، طراحان، و شهروندان به شمار می‌رود. رودخانه‌ها، علاوه بر ایجاد فرصت‌های تفریحی و اقتصادی در شهر، مدیریت شهری را در رسیدن به اهداف متنوعی مانند افزایش تفرجگاه‌ها، پارک‌ها در حاشیه این رودخانه‌ها، و ایجاد امنیت بیشتر در فضاهای غیرقابل دفاع نزدیک می‌کنند (ساشورپور، ۱۳۹۴: ۲۰۰).

امروزه، سه نظریه درباره نحوه طراحی پارک حاشیه رودخانه‌ها مطرح شده است: گروه اول بر آن‌اند که بهترین راه برای طراحی حاشیه رودخانه‌ها این است که زمین‌های حاشیه رودخانه را با حفظ توپوگرافی و گیاهان پوششی و ... باتوجه به مصارف و سرگرمی‌های موردنظر به چند بخش تقسیم کرد و سپس بین این بخش‌ها رابطه نزدیک برقرار کرد. گروه دوم بر آن‌اند که برای ایجاد زیبایی، نظم، جذابیت، و به خصوص پایداری در مسیر و حواشی رودخانه باید در مسیر و لبه‌های آن مکان‌ها و نقاط جدید به صورت مصنوعی ایجاد کرد. گروه سوم با نظری بینابین و توجه پذیرتر، بر آن هستند که می‌توان با ایجاد هماهنگی و آمیختگی بین فضای اصلی حاشیه و بدون دخل و تصرف به طبیعت اصلی حاشیه (توپوگرافی، پوشش گیاهی، و ...) از تسهیلاتی جهت رفاه، ترمیم و افزایش زیبایی و جذابیت استفاده کرد (Jieyuan Zhu et al., 2020:1617).

مکان و حس مکان: مکان، جایی است که فرد را در ارتباط درونی با خود قرار می‌دهد و شناخت بهتر از محیط پیرامون و خویشتن خویش را فراهم می‌آورد. اماکن متفاوت، تصاویر ذهنی متفاوتی در افراد ایجاد می‌نماید و این احساسات، ادراکات متفاوتی را از فضا رقم می‌زند (Aldrin et al., 2021: 174) ادراک انسان که در معانی ریشه دارد، به واسطه تأویل و تداعی ذهنی دریافت می‌شود و می‌تواند زمینه‌ای برای ایجاد حس فراهم آورد (شرقی و همکاران، ۱۳۹۸: ۱۵۸). حس مکان، به کیفیت متمایز، مکان و خاص یک مکان یا فضا اشاره دارد که مورد توجه افراد خاصی مانند نویسندگان و هنرمندان و دیگر بازدیدکنندگان واقع می‌شود. لذا فضاهای دارای این کیفیت‌ها اعمال از روحیه و جو تجربی متمایزی بهره‌مند می‌شود که عمیقاً به یاد ماندنی است (Meesters, 2019: 203). تعلق به مکان که بر پایه حس مکان به وجود می‌آید فراتر از آگاهی از استقرار در یک مکان است (Askarizad et al., 2021: 2). این حس به پیوند فرد با مکان منجر شده و در آن انسان خود را جزئی از مکان می‌داند و اساس تجربه‌های خود از نشانه‌ها، معانی، عملکردها و شخصیت نقشی برای مکان در ذهن خود متصور می‌سازد (ذکری و جمال‌زاده، ۱۳۹۷: ۲۹۵).

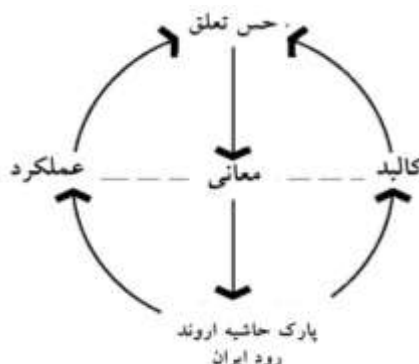
حس تعلق: حس تعلق از دو عامل فضا و انسان ساخته شده و تغییرات هرکدام در میزان تعلق مؤثر است (Litevsky et al., 2023: 214). حس تعلق به مکان که عامل مهم در شکل‌گیری پایه‌های ارتباطی استفاده‌کنندگان و محیط می‌باشد، نهایت منجر به ایجاد محیط‌های با کیفیت خواهد شد. ویژگی‌های کالبدی نظیر (فرم، رنگ، اندازه، شکل، مقیاس، بافت) و روابط اجزا کالبدی با تأمین و تأکید بر فعالیت‌های اجتماعی محیط، نقش مهم و مؤثر در شکل‌گیری حس تعلق دارد (Amdu & Epstein, 2016: 153). "شولتز" داشتن حس تعلق به مکان و مشارکت در آن را وابسته به این می‌داند که چه اندازه میان تصور ذهنی فرد از مکان که بر پایه بر همکنش او با محیطش شکل می‌گیرد و آنچه که ذهنیت مشترک شهروندان از شهرستان را می‌سازد، نزدیکی وجود دارد. بر این پایه، هرچه این دو ذهنیت همانندی بیشتری به هم داشته باشند، فرد با محیط خود احساس این همانی بیشتری خواهد داشت (عطائی و همکاران، ۱۴۰۰: ۹۰). میزان رسوخ مکان به درون آدمی موجب افزایش تعلق خاطر به مکان می‌شود و این ممکن نمی‌شود مگر این که خاطره‌ای از مکان در ذهن باشد. خاطره مستلزم خو گرفتن و جهت‌گیری نسبت به مکان است. اگر مکانی در ذهن خاطره شده باشد، نظام فضایی منسجمی شامل مسیرها و مقصدها و نقاط یادمانی در ذهن شکل می‌گیرد و به راحتی به یاد آورده می‌شود. در چنین فضایی بیگانگی و سردرگمی برای انسان وجود ندارد، خاطره موجب یگانه‌پنداری با محیط نیز می‌شود. لحظه‌های گوناگون کاربرد مکان بر چگونگی رویداد زیستن دلالت دارند و خاطره، نزدیکی و یگانه‌پنداری را نشان می‌دهد. درک و دریافت مکان شرط لازم برای رویداد زیستن است (میرزا حسین و همکاران، ۱۴۰۰: ۳۶۳). با عنایت به مطالب ذکر شده می‌توان عوامل شکل‌دهنده حس تعلق به مکان را مطابق جدول (۱) بیان نمود که در این جدول، معیارها و ریزمعیارها نیز بر اساس پژوهش‌های پیشین تبیین شده است (عطائی و همکاران، ۱۴۰۰: ۹۰).

جدول ۱. عوامل شکل دهنده حس تعلق

ابعاد	مولفه‌ها
کالبدی و زیست محیطی	عناصر طبیعی و آسایش محیطی، کیفیت فضایی، دسترسی و نفوذپذیری، کارکردها و فعالیت‌ها، مبلمان و تجهیزات
ادراکی-شناختی	هویت، خوانایی، زیبایی و نماد
اجتماعی	تعاملات اجتماعی، زمان

منبع: عطائی و همکاران، ۹۰:۱۴۰۰

از آنجا که موضوع پژوهش حاضر، پیرامون پارک‌های حاشیه رودخانه ای و بالاخص حاشیه اروند رود است، لذا مدل مفهومی پژوهش حاضر مطابق شکل (۱) قابل ارائه خواهد بود.

شکل ۱. مدلی برای توضیح فرایند تأثیرگذاری مفهوم حس تعلق بر مولفه‌های کالبدی و عملکردی پارک‌های حاشیه اروند رود

در رابطه با پژوهش حاضر، مطالعات متعددی انجام شده است. کرمی و همکاران (۱۴۰۱) در مقاله خود با عنوان سنجش تأثیر کیفیت فضا بر سرزندگی پارک شهری مورد مطالعاتی: پارک شورابیل اردبیل با استفاده از روش تحقیق توصیفی-تحلیلی و ابزار پرسشنامه دریافتند که بین ابعاد مختلف کیفیت فضایی محیط و سرزندگی پارک شورابیل رابطه معنی داری برقرار است و ابعاد فعالیت-کاربرد و اجتماع‌پذیری بیشترین تأثیر را بر سرزندگی پارک‌ها ایفا می‌کنند. عباس زاده سورمی و پورامن هیر (۱۴۰۲) در مطالعات خود عوامل اثرگذار بر کارکردهای اجتماعی پارک‌های شهری را بررسی نموده اند، یافته‌های آنها نشان می‌دهد، هر چه رابطه متقابل پارک‌ها با فعالیت‌ها فضاهای عمومی پیرامونی بالاتر باشد، میزان امنیت و سرزندگی آنها نیز بالاتر خواهد بود. میزان رضایت از دو پارک تقریباً یکسان است اما تأثیرگذاری رابطه متقابل پارک با فعالیت‌ها و فضاهای عمومی پیرامونی بر رضایت کاربران در پارک جوان و تأثیرگذاری کیفیت کالبدی و تسهیلات موجود در پارک مادر بر رضایت کاربران بالاتر ارزیابی شده است. اگرچه کارکردهای اجتماعی پارک‌های شهری تحت تأثیر عوامل و خصوصیات کالبدی مختلف است، اما پارک‌ها بخشی پیوسته از فضاهای عمومی و فعالیت‌های جاری در آن هستند و حتی اثربخشی عوامل و خصوصیات مذکور نیز بیشتر تحت تأثیر بافتار فضایی-اجتماعی ویژه‌ای است که هر پارک در درون آن کارکردهایش را ایفا می‌کند. نارویی و یل (۱۴۰۰) در مقاله خود با عنوان «ارزیابی ترجیحات بصری و زیبایی شناختی کاربران از منظر پارک‌های شهری (مطالعه موردی: پارک شهری صیاد شیرازی بیرجند)» با استفاده از روش تحقیق کمی و ابزار پرسشنامه همراه با آزمون طبقه بندی کیفیت، دریافتند که از دیدگاه کاربران کمبود فضای سبز و همچنین عدم ایجاد هماهنگی بین الگوهای طراحی کاشت موجود با ساختار طبیعی سایت در پهنه خدماتی رفاهی، نقش مهمی را در کاهش کیفیت بصری منظر در این پهنه ایفا می‌کند. شیخ بگلو و سلطانی (۱۳۹۹) در مقاله خود با عنوان تعلق مکانی و رفتارهای حامی محیط زیست: تبیین ابعاد و اثرات (مطالعه موردی: بازدیدکنندگان پارک کوهستانی صفه شهر اصفهان) با استفاده از روش تحقیق کمی و استفاده از تحلیل رگرسیون دریافتند که رفتارهای عمومی حامی محیط زیست و همچنین دو بعد از ابعاد سه گانه تعلق مکانی (هویت مکانی و وابستگی مکانی) اثر مثبت و معناداری بر رفتارهای حامی محیط زیست ویژه پارک کوهستانی صفه دارند؛ به طوری که ۵۶/۳ درصد از واریانس رفتارهای حامی محیط زیست پارک کوهستانی صفه با واریانس متغیرهای یادشده تبیین می‌شود. لطافتی و انصاری (۱۳۹۸) در مقاله خود به تبیین مدلی در شناسایی و تقویت عوامل تأثیرگذار بر حس مکان و خاطره جمعی (نمونه موردی: حاشیه رودخانه دز) با استفاده از روش کیفی تحلیلی پرداخته و دریافتند که آسیاب‌ها، پل قدیم و رودخانه دز، با دارا بودن معانی عمیق در ذهن مخاطبان، مراتب بالایی از حس مکان و خاطره انگیزی را دارا می‌باشند. این

سطح از حس مکان نزد هر سه دسته از پرسش‌شوندگان (دزفولی‌ها، دزفولی‌های ساکن تهران و گردشگران) پدید آمده است. همچنین تحقیق موردی نشان دهنده آن است که رابطه معناداری میان سطح معنای مکان و سطح حس مکان وجود دارد. پاک نهاد و پژوهان فر (۱۳۹۶) در مقاله خود با عنوان "بهبود الگوهای کیفیت فضایی پارک‌های شهری به منظور افزایش تعاملات اجتماعی شهروندان. نمونه موردی: پارک‌های شهر گرگان" با استفاده از روش‌های آماری توصیفی و تحلیل همبستگی پیرسون و تحلیل رگرسیون خطی تجزیه و تحلیل‌ها دریافتند که کیفیت فضایی پارک‌های شهری بر تعاملات اجتماعی افراد تأثیرگذار است و مولفه‌های کیفیت فضایی خوانا، نفوذ پذیری، تنوع، انعطاف پذیری، سرزندگی و تناسب بصری با تعاملات اجتماعی رابطه چشمگیری دارند و مؤلفه تنوع در سطح بالاتری نسبت به بقیه مولفه‌ها قرار دارد. انصاری و همکاران (۱۳۸۹) در مقاله خود با عنوان "بررسی حس قلمرو و رفتار قلمروپایی در پارک‌های شهری مطالعه موردی پارک ساعی" با استفاده از روش تحقیق توصیفی - تحلیلی دریافتند که ایجاد حس قلمرو و مالکیت و تحریک رفتار قلمرو پیمایی در شهروندان در فضاهای عمومی به ویژه پارک‌ها ضروری است که به افزایش کارایی و بهبود امنیت محیط می‌انجامد و برای رسیدن به این مطلوب روش‌ها و راه‌حل‌های گوناگونی اعمال می‌گردد که عبارتند از دقت در طراحی دید و منظر، ایجاد فضاهایی با دیدی طبیعی، نورپردازی به جا، فضای نشستن، وسایل ورزشی و معتمدی‌مهر و مطیع دوست کومله (۱۳۹۱) در مطالعه ویژه‌ای پیرامون پارک بازارها، این نوع بازارها را مفهومی نو در عرصه شهر و برنامه ریزی شهری می‌داند. نتایج پژوهش آنها نشان می‌دهد که پارک‌ها و فضاهای سبز شهری علاوه بر این که تعداد مراجعه کنندگان به بازارها و مراکز خرید همجوار با آن را افزایش می‌دهد، سبب ارتقاء کیفیت زیست محیطی، رونق اقتصادی - جمعیتی، حداقل فرصت سوزی و هدر رفتن وقت و زمان مراجعه کنندگان با تأمین نیازهای متنوعشان در یک مجموعه، افزایش حضور خانواده‌ها و در پی آن استحکام ارزش‌های بنیادین جامعه، افزایش حضور کودکان و نوجوانان به همراه خانواده هایشان و متعاقب آن امن شدن هرچه بیشتر این مجموعه‌ها، افزایش روحیه نشاط و سرزندگی، برقراری تعاملات فرهنگی - اجتماعی و ... در چنین مجموعه‌هایی نیز خواهد شد. مجموع این عوامل، حاکی از این امر است که ترکیب کارکرد تجاری - بازرگانی با کارکرد تفریحی - گذران اوقات فراغت در یک مجموعه واحد به نام پارک بازار می‌تواند، نوید بخش مسیریایی نوین در جهت تحقق توسعه پایدار شهری باشد.

با توجه به پیشینه پژوهش حاضر مشخص گردید که تاکنون پژوهشی از باب واکاوی مولفه‌های تاثیرگذار بر بهبود حس تعلق شهروندان در پارک‌های حاشیه رودخانه اروند رود انجام نشده است و پژوهش حاضر نخستین پژوهش در این باره است. با توجه به مطالب عنوان شده، هدف اصلی پژوهش واکاوی مولفه‌های تاثیرگذار بر بهبود حس تعلق شهروندان در پارک‌های حاشیه رودخانه اروند ایران است و سوالات مطرح این است که:

- مولفه‌های تاثیرگذار بر بهبود حس تعلق شهروندان در پارک‌های حاشیه رودخانه اروند رود ایران کدامند؟
- از میان مولفه‌های ایجاد کننده حس تعلق کدام یک در طراحی پارک‌های حاشیه رودخانه اروند رود ایران نقش بیشتری را ایفا می‌کنند؟

روش پژوهش

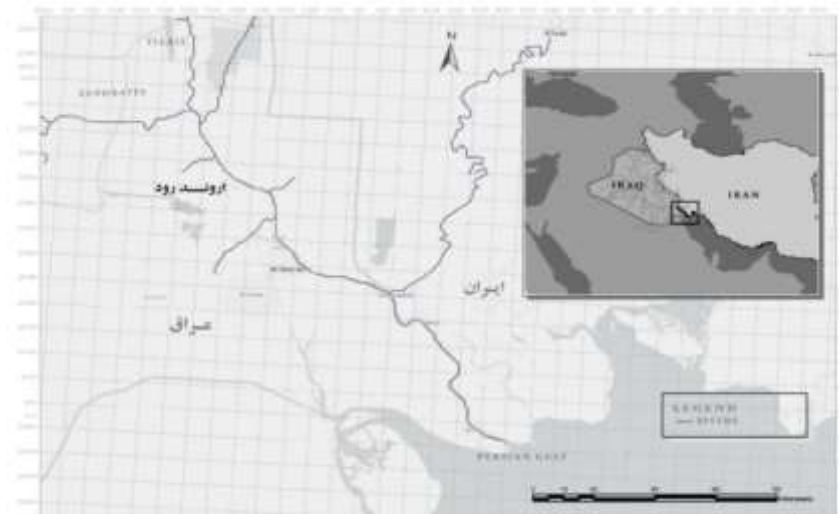
روش تحقیق پژوهش حاضر، کیفی - کمی است که به لحاظ هدف از نوع روش پیمایشی می‌باشد. در گردآوری داده‌های کیفی از ابزار کتابخانه‌ای جهت بررسی مطالعات صورت گرفته در حوزه پژوهش حاضر استفاده شده است و داده‌های بدست آمده با روش تحلیل محتوایی مورد سنجش و بررسی قرار گرفته‌اند. حال در بخش کمی پژوهش حاضر ابزار میدانی (مشاهده و پرسشنامه) استفاده شده است. سوالات پرسشنامه‌ها با توجه به داده‌های حاصل از مطالعات کتابخانه‌ای و مبانی نظری پژوهش حاضر با طیف لیکرت تنظیم شدند و در اختیار ۱۰۰ نفر از مخاطبین (شهروندان و افراد گذری) حاشیه رودخانه اروند رود قرار داده شدند. لازم به ذکر است که روش نمونه‌گیری به صورت هدفمند از میان جامعه آماری انجام گرفت. لازم به ذکر است که نحوه انتخاب حجم نمونه با توجه به روند متغیر افراد گذری و شهروندان واقع در حاشیه اروند رود، با استفاده از فرمول کوکران انجام شده است. حال در جهت سنجش سوالات پرسشنامه‌ها از طرح همبستگی استفاده شد و نتایج با آماره کای اسکور مورد سنجش و بررسی قرار گرفت و در گام بعدی با استفاده از روش تحلیل محتوا به تحلیل داده‌ها پرداخته شد. براین اساس متغیر وابسته: حس تعلق شهروندان است که می‌بایست بهبود داده شوند و حس تعلق انجام گیرد؛ متغیر مستقل: مولفه‌های کالبدی، زیست محیطی و عملکردی است و متغیر مداخله گر: عوامل سیاسی و اجتماعی می‌باشد که براساس فرایند پژوهش مطابق جدول (۲) مورد بررسی قرار خواهد گرفت.

جدول ۲. فرایند پژوهش

قلمرو جغرافیایی پژوهش

محدوده مورد مطالعه این تحقیق، حاشیه رودخانه اروندرود در شهرستان خرمشهر است. اروندرود رودخانه پهناوری است پرخروش که در آبادان جاری است و یکی از رودخانه‌های مرزی ایران و عراق می‌باشد. طول بخش مرزی این رودخانه ۸۴ کیلومتر است. اروندرود که از تلاقی رودخانه‌های دجله و فرات در نقطه‌ای به نام قرنه در ۱۱۰ کیلومتری شمال باختری آبادان تشکیل می‌شود، پس از عبور از کنار شهر بصره داخل خاک عراق می‌شود، شهرستان خرمشهر و آبادان را طی می‌کند و سپس در ۸ کیلومتری جنوب اروندرود کنار به خلیج فارس می‌ریزد. منطقه آزاد اروندرود با وسعت ۳۷ هزار هکتار و جمعیتی برابر ۳۸۲ هزار نفر در جنوب غرب استان خوزستان واقع شده و شامل بخش‌هایی از شهرستان‌های آبادان و خرمشهر است که محدوده‌های شهری آبادان، خرمشهر و مینوشهر در آن قرار می‌گیرد (سازمان منطقه آزاد اروندرود، ۱۳۹۷). شکل (۲) موقعیت جغرافیایی این منطقه را در تقسیمات کشوری نشان می‌دهد.

شکل ۲. موقعیت جغرافیایی محدوده مورد مطالعه (منبع: منتظری و همکاران، ۱۴۰۱)

یافته‌ها و بحث

بر اساس مطالعات میدانی و حضور پژوهشگران در تمامی نقاط حاشیه اروندرود در خرمشهر به بخش‌بندی محور اصلی به چهار قسمت مطابق شکل (۳) پرداخته شد تا بدین صورت بتوان به واسطه اصول طراحی پارک‌ها در این حاشیه، حس تعلق شهروندان را به تفکیک هر قسمت مورد سنجش قرار داد.

شکل ۳. محورهای تعیین شده دارای فضای سبز و پارک در محور اصلی حاشیه اروند رود خرمشهر

در راستای بررسی مولفه‌های کالبدی تاثیرگذار در حس تعلق مخاطبین پارک‌های حاشیه اروند رود، دو روش مورد استفاده قرار گرفته است. در روش نخست به برداشت‌های صورت گرفته در محدوده مورد بررسی و بررسی مولفه‌های حس تعلق در محورها توجه شده است. روش دوم با توجه به پرسشنامه صورت گرفته از دو گروه (شهروندان محدوده و افراد گذری) تنظیم شده است. نتایج روش نخست نشان داد که حس تعلق به مکان در پارک‌های حاشیه اروند رود مبتنی مولفه‌های کالبدی، زیست محیطی، عملکردی و اجتماعی تبیین شده است که هر کدام از این مولفه‌ها دارای معیارهایی جهت تاثیرگذاری بر مخاطبین هستند که در جدول (۳) به آن‌ها اشاره شده است. بر اساس این جدول، در محور اول و سوم، عوامل کالبدی و زیست محیطی همچون «تنوع پوشش گیاهی و فضای سبز» نقش بسیار مهمی را در جذب مردم ایفا می‌کنند و این عوامل همراه با موقعیت سنجی و مکانیابی مناسب فضاهای سبز که دارای عملکرد مناسب زیست محیطی هستند، در کنار هم به گونه ای که در سازگاری با یکدیگر و بستر خود قرار گرفته و مکمل هم باشند، از جمله عواملی مثبتی هستند که در ایجاد حس تعلق در مخاطبین این محور بسیار مؤثر بوده‌اند. حال در محور دوم به دلیل ابعاد کوچکتر نسبت به محوره‌های اول و سوم و همچنین به دلیل کم‌رنگ بودن عوامل زیست محیطی همچون پوشش گیاهی و فضای سبز و عوامل کالبدی نامناسب همچون عدم وجود مبلمان، مصالح ناکارآمد و فرسوده در کفسازی، عدم نورپردازی مناسب و اختلال در امر، تعاملات اجتماعی کم‌رنگ بوده است و همین امر از کیفیت و خاطره انگیزی و به دنبال آن حس تعلق به این محور کاسته است.

جدول ۳. معیارهای تاثیرگذار بر حس تعلق مخاطبین پارک‌های حاشیه اروند رود (خرمشهر)

محدوده	کالبد	عملکردی	اجتماعی	زیست محیطی
۱	فرم صندلی‌ها مناسب	عدم کافی بودن	سرزندگی محیطی به واسطه پوشش گیاهی تزئینی و المان‌های موجود در محدوده.	فضای سبز مناسب
	غلبه اندازه قطعات درشت دانه	صندلی برای نشستن و پیرو آن عدم جذب جمعیت	مکان‌های جمعی این منطقه و قرارگیری در حاشیه رودخانه.	تنوع پوشش گیاهی
۲	بهره مندی از فرم، تناسب و مصالح مناسب.	کاربری گوناگون	تعاملات اجتماعی بسیار پویا	عدم آلودگی هوا
	نورپردازی مناسب جهت ایجاد امنیت	اختلاط مناسب	وقوع فعالیت‌های متنوع در این محور به واسطه نوع منظر .	تلطیف هوا به واسطه پوشش گیاهی
۳	تفکیک محوره‌های سواره و پیاده	عناصر محیطی در این منطقه	خاطره انگیزی محیط به واسطه انجام تعاملات اجتماعی و مبلمان‌های موجود	
	همخوانی فرم و مصالح و تناسب در مبلمان	همخوانی عناصر کالبدی - ساختاری با بستر طرح	ارضاء توقعات فردی	
۴	مبلمان کافی	عناصر محیطی در این منطقه	تعاملات اجتماعی بسیار پویا	فضای سبز مناسب
	فرم مناسب	عناصر محیطی در این منطقه	وقوع فعالیت‌های متنوع در این محور به واسطه نوع منظر .	تنوع پوشش گیاهی
۵	مصالح ساده گرا	عناصر محیطی در این منطقه	خاطره انگیزی محیط به واسطه انجام تعاملات اجتماعی و مبلمان‌های موجود	عدم آلودگی هوا
	رعایت مقیاس انسانی	عناصر محیطی در این منطقه	ارضاء توقعات فردی	تلطیف هوا به واسطه پوشش گیاهی
۶	وجود حالت بینابینی بین عناصر گرافیکی این منطقه	عناصر محیطی در این منطقه	تعاملات اجتماعی بسیار پویا	فضای سبز مناسب
	بالاخص صندلی‌ها، مجسمه‌های شهری و نقاشی‌های دیواری	عناصر محیطی در این منطقه	ارضاء توقعات فردی	

عدم برخورداری از پوشش گیاهی متنوع، پوشش گیاهی یکسان و یک شکل.	کمرنگ بودن تعاملات اجتماعی	برخورداری محدوده از کاربری مناسب به لحاظ موقعیت	آلودگی بصری در جداره‌های ساختمان‌های پیرامون محدوده	۳	فرم و مصالح بکاررفته فضای سبز و پوشش گیاهی عدم نورپردازی مناسب و تهدید امنیت
عدم برخورداری از پوشش گیاهی متنوع، پوشش گیاهی یکسان و یک شکل.	کمرنگ بودن تعاملات اجتماعی	برخورداری محدوده از کاربری مناسب به لحاظ موقعیت	آلودگی بصری در جداره‌های ساختمان‌های پیرامون محدوده	۴	فرم و مصالح بکاررفته فضای سبز و پوشش گیاهی عدم برخورداری از نورپردازی مناسب و تهدید امنیت

بررسی سوالات پژوهش مبتنی بر عوامل ایجاد کننده حس تعلق در پارک‌های حاشیه‌ای اروند رود یافته‌های جدول (۴) را نشان می‌دهد. با توجه نتایج این جدول می‌توان بیان نمود که مقدار آماره کای اسکوتر برای عوامل کالبدی، $7/683$ به دست آمد، که دارای سطح ۹۵ درصد از معنی‌داری است از این رو مشخص می‌شود که عوامل کالبدی در ایجاد حس تعلق به شهروندان در محدوده پارک‌های حاشیه‌ای اروند رود خرمشهر نقش زیادی دارند. با بررسی نتایج عوامل اجتماعی که مقدار آماره کای اسکوتر $7/220$ است و در سطح ۹۵ درصد معناداری قرار دارد، نیز این عامل هم عاملی هدفمند و تاثیرگذار در حس تعلق پارک‌های حاشیه‌ای اروند رود بشمار می‌رود. لازم به ذکر است که همین روند برای دو مولفه زیست محیطی و عملکردی انجام گرفت و نتایج نشان داد که مقدار آماره کای اسکوتر برای عوامل زیست محیطی $9/288$ با سطح معنی‌داری ۱۰۰ درصد و برای عوامل عملکردی $7/530$ با سطح معنی‌داری ۹۵ درصد به دست آمده است که به طور کلی این نتایج تاثیر هر چهار مولفه بر حس تعلق را در شهروندان و افراد گذر حاشیه‌ای اروند رود نشان می‌دهد. لذا از میان این مولفه‌ها، مولفه زیست محیطی و کالبدی به ترتیب دارای بالاترین رتبه و مولفه عملکردی و اجتماعی دارای کمترین رتبه هستند.

جدول ۴. آماره کای اسکوتر عوامل مورد مطالعه پژوهش

عامل	آماره کای-اسکوتر	درجه آزادی	معنی‌داری متقارن
کالبدی	$7/683$	۲	$0/022$
اجتماعی	$7/220$	۲	$0/037$
زیست محیطی	$9/288$	۲	$0/031$
عملکردی	$7/530$	۲	$0/020$

باتوجه به نتایج آماره کای اسکوتر حاصله از مولفه‌های زیست محیطی، کالبدی، عملکردی و اجتماعی، به نقش ریز مولفه‌های ایجاد کننده حس تعلق (دلبستگی، خاطره انگیزی، زیبایی، تعاملات اجتماعی، ماندگاری، تنوع و وحدت و یکپارچگی) که در جملگی مولفه‌های فوق، می‌توان به آن‌ها دست یافت؛ پرداخته شده است.

در جدول (۵) نقش هر یک از کلیدواژه‌های مطرح شده از نگاه شهروندان و افراد گذری محور اصلی مورد مطالعه در حاشیه‌ای اروند رود شهر خرمشهر مبتنی بر هر یک از عوامل اجتماعی، کالبدی، زیست محیطی و عملکردی مورد سنجش قرار گرفته است و میزان تاثیر هر چهار عامل به طور کلی در جهت بهبود حس تعلق به مکان، به صورت درصدی در هر محور تعیین گشته است. لازم به ذکر است که نتایج بیانگر این است که محور ۱ و ۲ بیشترین حس تعلق را به واسطه عناصر کالبدی و مولفه‌های زیست محیطی و سپس عوامل عملکردی و اجتماعی خود در شهروندان و افراد گذری این محدوده‌ها ایجاد کرده‌اند.

جدول ۵. نقش کلیدواژه‌های ایجاد کننده حس تعلق در محورهای منتخب حاشیه ارونرد رود شهر خرمشهر

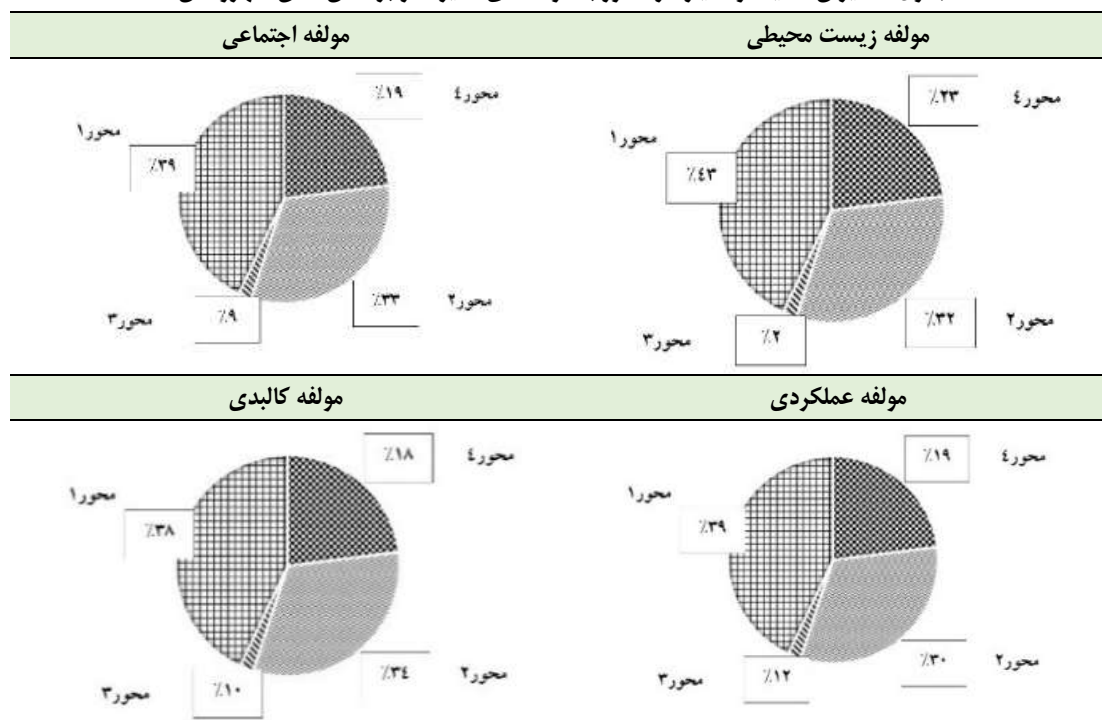
کلیدواژه	نمودار	کلیدواژه	نمودار
خاطره انگیزی		دلبستگی	
زیبایی		تعاملات اجتماعی	
ماندگاری		تعلق به مکان	
تنوع		وحدت و یکپارچگی	

نتیجه گیری

تفرج در پارک‌های حاشیه رودخانه‌ها، حول محور طبیعت انجام می‌شود و به منظور برقراری تعادل بین طبیعت و محیط انسان ساخت، در نظر گرفتن مولفه‌هایی که منجر به ایجاد حس تعلق به این مکان‌ها می‌گردد؛ حائز اهمیت است. در پارک حاشیه‌ای ارونرد رود ایران (شهر خرمشهر) که به چهار محور تقسیم شد، مشخص گردید که مولفه‌های کالبدی و زیست‌محیطی این مناطق بیشترین تاثیر را بر حس تعلق مردم دارند. مطابق جدول (۶) این نوع از تاثیرگذاری در محورهای ۱ و ۲ دارای بالاترین درصد است. ضمن آنکه محور دو به دلیل همجواری با رودخانه از دیدگاه افراد، مناسب ترین محورهای این محدوده است. این درحالی است که محور ۳ به دلیل تناسبات کوچک و عدم برخورداری از پوشش گیاهی متنوع و مناسب، کمترین تاثیر را بر حس تعلق شهروندان این محور دارد. به طور کلی بررسی‌ها نشان داد که مولفه‌های زیست محیطی، اجتماعی، عملکردی و کالبدی در محور ۱ بیشترین حس تعلق را ایجاد کرده‌اند. این در حالی است که همین مولفه‌ها در دیگر محورهای مورد سنجش درصد پایین‌تری را در رابطه با ایجاد حس تعلق به خود اختصاص داده‌اند. لازم به ذکر است که مولفه زیست‌محیطی و ریز معیارهای آن در محور ۳، ۴۳ درصد در ایجاد حس تعلق موفق هستند. حال آنکه در محور ۲، ۳۲ درصد، در محور ۳، ۲ درصد و در محور ۴، ۲۳ درصد، در شهروندان و افراد گزی این محدوده توانسته‌اند حس تعلق را به وجود آورند.

مولفه کالبدی و ریز معیارهای آن نیز در محور ۱، ۳۸ درصد، در محور ۲، ۳۴ درصد در محور ۳، ۱۰ درصد و در محور ۴، ۱۸ درصد در شهروندان و افراد گزی این محدوده توانسته‌اند حس تعلق را به وجود آورند. این در حالی است که مولفه عملکردی و ریز معیارهایش در محور ۱، ۳۹ درصد در محور ۲، ۳۰ درصد، در محور ۳، ۱۲ درصد و در محور ۴، ۱۹ درصد در شهروندان و افراد گزی این محدوده توانسته‌اند حس تعلق را به وجود آورند. مولفه اجتماعی و ریز معیارهایش نیز در محور ۱، ۳۹ درصد، در محور ۲، ۳۱ درصد، در محور ۳، ۹ درصد و در محور ۴، ۱۹ درصد در شهروندان و افراد گزی این محدوده توانسته‌اند حس تعلق را به وجود آورند.

جدول ۶. میزان اهمیت و امتیاز هر محور به مولفه‌های تاثیرگذار بر حس تعلق شهروندان

مطابق جدول (۷) و با توجه به بررسی‌های صورت گرفته از میان چهار عامل (کالبدی، عملکردی، اجتماعی و زیست محیطی)، مولفه‌های زیست محیطی (پوشش گیاهی و فضاهای سبز، عدم آلودگی محیطی) در درجه دوم اهمیت قرار گرفته‌اند. مطابق با محوربندی انجام شده در حاشیه اروند رود در شهر خرمشهر مشخص گردید که فضاهای سبز و پوشش گیاهی از جمله عواملی مثبتی هستند که در ایجاد حس تعلق در مخاطبین محورهای اول و دوم بسیار حائز اهمیت هستند. سپس ارتباط عوامل کالبدی در این محدوده‌ها و عملکرد آن‌ها حائز اهمیت است که بر حس تعلق شهروندان اثر گذاشته است. چرا که این ارتباط موجب خلق معانی فضایی و ضمنی در شهروندان شده است و ادراکات بصری و حسی آن‌ها در این محدوده‌ها با این عوامل بهبود یافته است. ضمن آنکه برخی از شهروندان اعلام داشتند که با حضور در این محدوده‌ها به واسطه همین عناصر، آرامش و آسایش روحی گرفته‌اند، که این نوع از آسایش روحی منجر به حس تعلق در آن‌ها به واسطه همین عناصر کالبدی گشته‌است.

جدول ۷. میزان تاثیرگذاری عوامل کالبدی، اجتماعی، عملکردی و زیست محیطی محدوده منتخب بر حس تعلق

محور	کالبد	زیست محیطی	اجتماعی	عملکردی
۱	■	■	■	-
۲	■	■	■	■
۳	-	-	■	-
۴	-	■	■	-

منابع

- انصاری، مجتبی؛ جمشیدی، سمانه و الماسی فر، نینا. (۱۳۸۹). بررسی حس قلمرو و رفتار قلمروپایی در پارک‌های شهری (مطالعه موردی پارک ساعی). *آرمانشهر*، ۳(۱۴)، ۳۳-۴۸. https://www.armanshahrjournal.com/article_32640.html?lang=fa
- پاک‌نهاد، حدیثه و پژوهان‌فر، مهدیه. (۱۳۹۶). بهبود الگوهای کیفیت فضایی پارک‌های شهری به منظور افزایش تعاملات اجتماعی شهروندان (نمونه موردی: پارک‌های شهر گرگان). *آمایش جغرافیایی فضا*، ۷(۲۶)، ۱۹۸-۱۸۳. <https://sid.ir/paper/251042/fa>
- ذکری، عباس و جمال زاده، سمانه. (۱۳۹۷). ارزیابی عوامل حس تعلق به مکان در بهبود کیفیت زندگی ساکنان خانه سالمندان. *آرمانشهر*، ۱۱(۲۵)، ۲۹۳-۳۰۰. https://www.armanshahrjournal.com/article_85134.html

- سازمان منطقه آزاد اروند رود. (۱۳۹۷). طرح جامع منطقه آزاد اروند. ساشورپور، مهدی و الیاسی، ابراهیم. (۱۳۹۴). طراحی شهری آبکنار با رویکرد توسعه پایدار (مطالعه موردی: رودخانه مهاباد). *مطالعات منظر شهری*، ۲(۴)، ۱۹-۳۳. <https://www.ensani.ir/fa/article/350533>
- شرقی، علی؛ مهدی‌نژاد، جمال‌الدین و ندومی، راحیل. (۱۳۹۸). حس تعلق به مکان و مطالعه تطبیقی آن در مکان‌های واقعی و مجازی. *رسانه و فرهنگ*، ۹(۱)، ۱۷۷-۱۵۷. doi.org/10.30465/ismc.2019.4436
- شیخ بیگلر، رعنا و سلطانی، زهرا. (۱۳۹۹). تعلق مکانی و رفتارهای حامی محیط زیست: تبیین ابعاد و اثرات (مطالعه موردی: بازدیدکنندگان پارک کوهستانی صفا شهر اصفهان). *جغرافیا و برنامه‌ریزی محیطی*، ۳۱(۴)، ۴۲-۲۵. [doi: 10.22108/gep.2021.125479.1364](https://doi.org/10.22108/gep.2021.125479.1364)
- عباس زاده سورمی، مهدی و پورامن هیر، وحید. (۱۴۰۲). بررسی عوامل اثرگذار بر کارکردهای اجتماعی پارک‌های شهری (مورد مطالعه: پارک‌های جوان و مادر تنکابن). *مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی*، ۱۸(۱)، ۹۶-۸۱. [doi: 20.1001.1.25385968.1402.18.1.2.9](https://doi.org/10.1001.1.25385968.1402.18.1.2.9)
- کریمی، اسلام؛ بستانی، عباس؛ جوان فروزنده، علی و عبدالمی، راحله. (۱۴۰۱). سنجش تأثیر کیفیت فضا بر سرزندگی پارک شهری مورد مطالعاتی: پارک شورابیل اردبیل. *پژوهش‌های بوم‌شناسی شهری*، ۱۳(۱)، ۶۸-۵۱. [doi: 10.30473/grup.2022.58038.2603](https://doi.org/10.30473/grup.2022.58038.2603)
- لطافتی، زینب و انصاری، حمیدرضا. (۱۳۹۸). تبیین مدلی در شناسایی و تقویت عوامل تأثیرگذار بر حس مکان و خاطره جمعی (نمونه موردی: حاشیه رودخانه دز). *مطالعات معماری ایران*، ۱۵(۱)، ۸۹-۶۵. [doi: 10.22052/1.15.65](https://doi.org/10.22052/1.15.65)
- لطفی، حیدر و موسی‌زاده، حسین. (۱۳۹۹). باززنده سازی فضاهای باز اطراف رودخانه‌های شهری و نقش آن در کیفیت زندگی و امنیت شهروندان (مطالعه موردی: رودخانه الگدره در شهر گرگان). *پژوهش‌های جغرافیای انسانی*، ۵۲(۱)، ۱۹۹-۲۱۹. [doi: 10.22059/jhgr.2018.256305.1007688](https://doi.org/10.22059/jhgr.2018.256305.1007688)
- محمدی، حمید و قربی، میترا. (۱۳۹۹). بررسی حس تعلق در پهنه‌های تاریخی با تأکید بر متغیرهایی کالبدی و محیطی (مطالعه موردی: پهنه‌های ارگ-گنجعلیخان، مظفری و قلعه محمود شهر کرمان). *مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی*، ۱۵(۲)، ۳۳۳-۳۵۲. <https://sanad.iau.ir/Journal/jshsp/Article/1031158>
- متمدنی‌مهر، اکبر و مطیع دوست کومله، ابودر. (۱۳۹۱). پارک بازارها گامی در جهت توسعه پایدار شهری (مطالعه موردی: شهر لنگرود). *مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی*، ۷(۱۹)، ۹۱-۷۳. <https://sanad.iau.ir/Journal/jshsp/Article/1032659>
- منتظری، امیرحسین و مظاهری، مهدی؛ مرید، سعید. (۱۴۰۱). مدل ریاضی نفوذ شوری در رودخانه جزرومدی اروند و تأثیر آن بر شوری اراضی اطراف رودخانه. *محیط شناسی*، ۴۸(۲)، ۲۴۸-۲۲۱. [doi:10.22059/jes.2022.334989.1008258](https://doi.org/10.22059/jes.2022.334989.1008258)
- میرزاحسین، سارا؛ احمدی، ملیحه و ذاکر حقیقی، کیانوش. (۱۴۰۰). ارزیابی زیست‌پذیری مبتنی بر متغیرهای حس تعلق به مکان (مطالعه موردی: منطقه ۱ کلان شهر تهران). *پژوهش‌های جغرافیای برنامه‌ریزی شهری*، ۹(۲)، ۳۶۱-۳۸۵. [doi: 10.22059/jurbangeo.2021.312004.1385](https://doi.org/10.22059/jurbangeo.2021.312004.1385)
- نارویی، بهروز و یل، مریم. (۱۴۰۰). ارزیابی ترجیحات بصری و زیبایی شناختی کاربران از منظر پارک‌های شهری (مطالعه موردی: پارک شهری صیاد شیرازی بیرجند). *انسان و محیط زیست*، ۲(۱۹)، ۲۱۹-۲۰۱. <https://sanad.iau.ir/fa/Article/847948>
- Aldrin, A., Safizadeh, M., Hedayati Marzbali, M., & Maghsoodi Tilaki, M.J. (2021). The mediating role of sense of belonging in the relationship between the built environment and victimisation: a case of Penang, Malaysia. *Journal of open house international*, 46(2), 173-188. doi.org/10.1108/OHI-11-2020-0164
- Amdu, L., & Epstein-Pliouchtch, M. (2016). Architects' Places, Users' Places: Place Meanings at the New Central Bus Station, Tel Aviv. *Journal of Urban Design*, 14(2), 147-161. hdoi.org/10.1080/13574800802670952
- Askarizad, R., Rezaei Liapae, S., Mohajer, M. (2021). The Role of Sense of Belonging to the Architectural Symbolic Elements on Promoting Social Participation in Students within Educational Settings. *Journal homepage: soij.qiau.ac.ir*, 10(39), 1-18. [doi: 10.22094/soij.2021.1930154.1419](https://doi.org/10.22094/soij.2021.1930154.1419)
- Jieyuan, Zh., Huiting, L., Tianchen, Zh., Yuejing, R., Chenxing, W., Wen, Zh., Yan, Y., & Lina, T. (2020). Vitality of Urban Parks and Its Influencing Factors from the Perspective of Recreational Service Supply, Demand, and Spatial Links. *International. Journal. Environ. Res. Public Health*, 3(17), 1615-1632. doi.org/10.3390/ijerph17051615
- Litevsky, D. H., Komemi, R., Velikovskiy L. L. (2023). Sense of Belonging, Meaningful Daily Life Participation, and Well-Being: Integrated Investigation. *International. Journal. Environ. Res. Public Health*, 20(5), 213-224. [doi: 10.3390/ijerph20054121](https://doi.org/10.3390/ijerph20054121)
- Liu, H., Li, F., Xu, L., & Han, B. (2017). The impact of socio-demographic, environmental, and individual factors on urban park visitation in Beijing, China. *Journal. Clean. Prod*, 13(163), 181-188. doi.org/10.1016/j.jclepro.2015.09.012

- Meesters, J. (2019). *The Meaning of Activities in the Dwelling and Residential Environment*. (Ph.D.), Delft University of Technology, Netherlands
- Pattacini, L. (2021). Urban Design and Rivers: A Critical Review of Theories Devising Planning and Design Concepts to Define Riverside Urbanity. *sustainability*, 13(7039), 1-16. doi.org/10.3390/su13137039
- Schnell, I., & Harel, N., Mishori, D. (2019). The benefits of discrete visits in urban parks. *Urban Green*. 41(3) 179–184. doi.org/10.1016/j.ufug.2019.03.019
- Zhang, S., & Zhou, W. (2018). Recreational visits to urban parks and factors affecting park visits: Evidence from geotagged social media data. *Landsc. Urban Plan*. 180, 27–35. doi.org/10.1016/j.landurbplan.2018.08.004

References

- Abbaszadeh Soorami, M., Pouraman Hir, V. (2023). Investigating the factors affecting the social functions of urban parks: (Study of Javan and Madar Parks in Tonekabon). *Journal of Studies of Human Settlements Planning*, 1(18), 81-96. [doi:10.25385968.1402.18.1.2.9](https://doi.org/10.25385968.1402.18.1.2.9). [In Persian]
- Aldrin, A., Safizadeh, M., Hedayati Marzbali, M., Maghsoodi Tilaki, M.J. (2021). The mediating role of sense of belonging in the relationship between the built environment and victimisation: a case of Penang, Malaysia, *Journal of open house international*, 46(2), 173-188. doi.org/10.1108/OHI-11-2020-0164
- Amdu, L., & Epstein-Pliouchitch, M. (2016). Architects' Places, Users' Places: Place Meanings at the New Central Bus Station, Tel Aviv. *Journal of Urban Design*, 14(2), 147-161. doi.org/10.1080/13574800802670952
- Ansari, M., Jamshidi, S., & Almasi far, N. (2010). To Investigate Feeling of Territory and in Territory Traveling in Urban Parks, Case study: Saei Park. *Armanshahr Architecture & Urban Development*, 3(4), 33-48. https://www.armanshahrjournal.com/article_32640.html?lang=fa. [In Persian]
- Askarizad, R., Rezaei Liapsee, S., & Mohajer. M. (2021). The Role of Sense of Belonging to the Architectural Symbolic Elements on Promoting Social Participation in Students within Educational Settings. *Journal homepage: soij.qiau.ac.ir*, 10(39), 1-18. [doi: 10.22094/soij.2021.1930154.1419](https://doi.org/10.22094/soij.2021.1930154.1419)
- Jieyuan, Zh., Huiting, L., Tianchen, Zh., Yuejing, R., Chenxing, W., Wen, Zh., Yan, Y., Lina. T. (2020). Vitality of Urban Parks and Its Influencing Factors from the Perspective of Recreational Service Supply, Demand, and Spatial Links. *International Journal Environ. Res. Public Health*, 3(17), 1615-1632. doi.org/10.3390/ijerph17051615
- Karami, I., Bostani, A., javanforouzande, A., & Abdollahi, R. (2022). Investigating the Effect of Spatial Quality on the Vitality of Urban Park Case Study: Ardebil Shurabil Park. *Journal of Urban Ecology Researches*, 13(1), 51-68. [doi: 10.30473/grup.2022.58038.2603](https://doi.org/10.30473/grup.2022.58038.2603). [In Persian]
- Letafati, Z., & Ansari, H. (2022). A Model for Identifying and Enhancing the Sense of Place and Collective Memories (Case Study: Dez river). *Journal of Iranian Architecture Studies*, 8(15), 65-89. [doi: 10.22052/1.15.65](https://doi.org/10.22052/1.15.65). [In Persian]
- Litevsky, D. H., Komemi, R., & Velikovskiy L. L. (2023). Sense of Belonging, Meaningful Daily Life Participation, and Well-Being: Integrated Investigation, *International. Journal. Environ. Res. Public Health*, 20(5). 213-224. [doi: 10.3390/ijerph20054121](https://doi.org/10.3390/ijerph20054121)
- Liu, H., Li, F., Xu, L., & Han, B. (2017). The impact of socio-demographic, environmental, and individual factors on urban park visitation in Beijing, China. *Journal. Clean. Prodoction*. 13(163), 181– 188. doi.org/10.1016/j.jclepro.2015.09.012
- Lotfi, H., & Mousazadeh, H. (2020). Restoration of open spaces around urban rivers and their role in the quality of life and security of citizens (Case study: Alangdareh River, Gorgan). *Human Geography Research*, 52(1), 199-219. [doi: 10.22059/jhgr.2018.256305.1007688](https://doi.org/10.22059/jhgr.2018.256305.1007688). [In Persian]
- Meesters, J. (2019). *The Meaning of Activities in the Dwelling and Residential Environment*. (Ph.D.), Delft University of Technology, Netherlands
- Mirzahosseini, S., Ahmadi, M., & Zaker Haghighi, K. (2021). Estimating the livability based on the sense of place variables: A case study of Tehran metropolitan, district 1. *Geographical Urban Planning Research (GUPR)*, 9(2), 361-385. [doi: 10.22059/jurbangeo.2021.312004.1385](https://doi.org/10.22059/jurbangeo.2021.312004.1385). [In Persian]
- Mohammadi, H., & Ghorbi, M. (2020). Assessments of sense of belong in historic area with emphasize on environmental and physical variables (Case study: Arg- Ganjalikhan, Mozafari and Ghaleh Mahmood's areas in Kerman city). *Journal of Studies of Human Settlements Planning*, 2(15), 333-352. <https://sanad.iau.ir/Journal/jshsp/Article/1031158>. [In Persian]

- Montazeri, A. H., Mazaheri, M., & Morid, S. (2022). Mathematical Model of Salinity Intrusion in the Arvand Tidal River and Its Effect on Salinity of Lands around the River. *Journal of Environmental Studies*, 48(2), 221-248. doi: 10.22059/jes.2022.334989.1008258. [In Persian]
- Motamedimehr, A; Motidoost, A. (2012). Park-Bazaars, Step in Urban Sustainable Development (Case Study: City of Langeroud). *Journal of Studies of Human Settlements Planning*, 19(7), 73-91. <https://sanad.iau.ir/Journal/jshsp/Article/1032659>. [In Persian]
- Naroei, B., Yal, M. (2021). Evaluation of Visual and Aesthetic Preferences of Landscape in Urban Parks Based on Public Preferences (A Case study of Sayad-e-Shirazi Park in Birjand). *Human & Environment*, 2(19), 201-219. <https://sanad.iau.ir/fa/Article/847948?FullText=FullText>. [In Persian]
- Pak Nahad, H., & Pajooohanfar, M. (2017). Enhancing Spatial Quality Patterns of Urban Parks to Increase Social Interactions Among Citizens, Case Study: Parks of Gorgan City. *Geographical Space Planning*, 7(26), 183-197. <https://sid.ir/paper/251042/en>. [In Persian]
- Pattacini, L. (2021). Urban Design and Rivers: A Critical Review of Theories Devising Planning and Design Concepts to Define Riverside Urbanity, *sustainability*, 13(7039), 1-16. doi.org/10.3390/su13137039
- Sashoorpour, M., & Elyasi, E. (2015). Urban Design of Abkenar with a Sustainable Development Approach (Case Study: Mahabad River). *Urban Landscape Studies*, 2(4), 19-33. <https://www.ensani.ir/fa/article/350533>. [In Persian]
- Schnell, I., Harel, N., & Mishori, D. (2019). The benefits of discrete visits in urban parks. *Urban Green*. 41(3) 179–184. doi.org/10.1016/j.ufug.2019.03.019
- Sharghi, A., mahdinejad, J., & Nadoomi, R. (2019). Comparative Comparison of Sense of Place in Real and Virtual Places. *Interdisciplinary Studies in Media and Culture*, 9(1), 157-177. doi: 10.30465/ismc.2019.4436. [In Persian]
- Shaykh-Baygloo, R., & Soltani, Z. (2021). Place Attachment and Pro-Environmental Behaviors: Explaining the Dimensions and Effects (Case Study: Visitors to Sofeh Mountain Park in Isfahan). *Geography and Environmental Planning*, 31(4), 25-42. doi: 10.22108/gep.2021.125479.1364. [In Persian]
- Zekri, A., & Jamalzadeh, S. (2019). Assessing the Factors for Achieving a Sense of Belonging to Place for Improving the Quality of Life in Nursing House Residets. *Armanshahr Architecture & Urban Development*, 11(25), 293-300. https://www.armanshahrjournal.com/article_85134.html. [In Persian]
- Zhang, S., & Zhou, W. (2018). Recreational visits to urban parks and factors affecting park visits: Evidence from geotagged social media data. *Landsc. Urban Plan.* 180, 27–35. doi.org/10.1016/j.landurbplan.2018.08.004